

ФІЛОСОФІЧНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

П.В. ГОНЧАРЕНКО

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький національний університет

Саме поняття «освітній простір» позначає становлення особистості, тому питання про освітній простір виникає на межі самого життя і пропозицій стосовно цього становлення, а умови реалізовувати себе різні у кожної людини у різні періоди її формування. Тому поняття «освітній простір» виражає скоріше не саме життя особистості, а спосіб її буття, спосіб реалізації життя як події.

В цьому становленні є кілька базових моментів, зокрема – відсутність заздалегідь установлених правил, тому що вимоги до особистості не можуть бути абсолютними – людина набагато більша за те, що вона сама про себе знає, не кажучи вже про те, що знає про неї інша людина. Крім того, становлення особистості через усвідомлення себе в освітньому просторі відрізняється якісними характеристиками, тому що кожна подія вводить нові сингулярні, особливі крапки, про сукупність якостей яких кажуть: «Чим вище літає чайка, тим далі вона бачить».

Це становлення через осмислення себе в освітньому просторі пронизує все, навіть трансцендентальність, межу між формами споглядання з одного боку (те, що ми спостерігаємо як власне життя) і з іншого боку – мисленням про життя та власним досвідом. Тобто, питання про філософічність освітнього простору виникає потенційно тоді, коли ми починаємо з недовіри до самого факту переживання життя. Або, інакше кажучи, починаємо розуміти, що людина – це істота, для якої не існує раз і назавжди ustalених вимог, зокрема таких, як абсолютне усталене добро, хоча б тому, що не можна бути добрим для всіх – те, що для однієї людини добро, для інших може виступати як зло.

У цьому сенсі людська істота є істотою трансцензуса, тобто має здатність виходити за власні межі. Щоб подивитися на себе, потрібно трансцендуватись, тому що, тільки подивившись на себе з боку, ззовні, можна мати уявлення про речі, їхнє сприйняття, що припускає істоту, здатну сказати це – «Я», це той, хто є частиною освітнього простору, на відміну від тварини, яка не може цього сказати, тому що вона не може уявити і виразити уявлене.

Уявлення може бути лише у істоти, здатної сказати «Я», і отже, здатної трансцендуватись, вийти за свої межі. Тобто, здатної тим самим відмовитися від самої себе на користь повноцінного існування. Але, якщо ми здатні на це, виходить, існування нас – це якесь інше «Я». Їх, як мінімум, вже два «Я». Одне, котре я знаю, - це визначена істота з визначеними якостями, симулякр тієї сутності, якою я хотів би бути, а інше – якесь дійсно існуюче «Я», не тотожне першому. І це друге «Я» можна побачити і довідатися, тільки відмовившись від першого, тобто від узгодженості з недосконалістю самих себе. Зізнатись собі у своїй недосконалості буває досить боляче. Як пише Станіслав Лец: «Сьогодні увісні я бачив реальність. Яке ж полегшення я отримав, коли прокинувся». Але, якщо людина не здатна зосередитися і побачити зміст у названому розрізненні, тоді нічого не вийде і з повноцінною реалізацією особистості, тому що сенс життя не перебуває у самому житті.

З цього приводу Мандельштам свого часу звертався до художників з таким дивним закликком: «Любіть існування речі більше самої речі і своє буття більше самих себе». Або як це інтерпретує «Русское радио»: «Меня часто преследуют умные мысли, но я всегда быстрее».

Для того, щоб це усвідомити, головне, що потрібно – це постійне самовдосконалення, на що і спрямований освітній простір, оскільки нам доводиться зрозуміти, що на цьому шляху людині доведеться серйозно попрацювати. Тут і виникає у особистості єдина дорога до усвідомлення самої себе, тому що ми вводимо тим самим

відмінність, починаємо відрізняти емпірично пережитий нами стан від дійсності. Або, інакше кажучи, починаємо проявляти недовіру до емпіричної безсумнівності психологічних станів у нас самих, котра супроводжується розумінням того, що, наприклад, просто бажання добра, як це звичайно буває, недостатньо, щоб воно не обернулося злом. Для цього потрібне вміння, яке і надає освітній простір. І виходить, що момент початку думки, з чого починається освітній простір, полягає у тому, що, наприклад, можна сказати собі: емпірично дане добро – всього лише вид, прояв бажання або наміру, а реальне добро – це щось інше. Недостатньо психологічно випробовувати добрий намір, тому що є ще щось і це «ще щось» і наш крок до нього можна назвати подією, кроком у становленні особистості. Так само і розмови про освітній простір – це одне, а реальний освітній простір – це інше. Про схожий випадок каже головний герой роману «Ім'я Троянди»: «Чим менш подібним є подібне, тим чіткіше вимальовується істина».

Зі змісту виключно наших чуттєвих переживань, нашого досвіду не може виникнути ідея розрізнення між тим, що ми бачимо (або взагалі вигаданим) та існуючим насправді. Звідки взагалі може з'явитися ідея відмінності між видимістю та існуючим насправді? Особисто у мене відповідь лише одна: проблема буття людини, сенсу її життя – це проблема мислення, проблема освітнього простору. Людина знає що-небудь лише у тому випадку, якщо пізнала першопричину. Як пише Спіноза: «Людині притаманна тим більша кількість пасивних станів, чим більше вона має ідей неадекватних» і навпаки.

Або інакше: немає думки без суцього, без найсуттєвішого у нашому житті, тільки у суцотому мислення по-справжньому проявляється, тому становлення особистості і освітній простір, або сутність і думка, як вважав Парменід, а за ним і Декарт, – суть одне. Тому, становлення особистості – це екзистенціальна потреба людини усвідомлення себе в освітньому просторі, що виражає необхідний вимір її існування, який вона може придбати (або створити) тільки сама.